

Boér Hunor – Tamás Sándor

SZÉKELYFÖLDI TÉRKÉPVÁZLATOK
1690-BŐL KARLSRUHÉBEN*

I.

A Karlsruhei Tartományi Főlevéltárban található két színes tollrajz¹ fehér-fekete reprodukcióját Kisari Balla György közölte, 2000-ben.² Provenienciájukat, egyáltalán a karlsruhei gyűjtemények magyar vonatkozású anyagának kérdését ugyanő már korábban, több rendben, részletesen is ismertette:³ ezt az anyagot magyar szakemberek közül elsőként 1913-ban, a földrajztudós, későbbi államférfi gróf Teleki Pál tanulmányozta, aki aztán 1932-ben tanítványával, Glaser Lajos egyetemi tanársegéddel katalogizáltatta is az itteni, Badeni nagyhercegi házi hitbizomány kötetéinek az 1913-as magyar országhatáron belülről vonatkozó 427 térképét.⁴ 1964-es tanulmányútja után Csőre Pál figyelmeztetett az anyag további gyarapodására.⁵ Kisari Balla György a levéltár 1971-es katalógusának megjelenését követően, 1972-ben kutatott személyesen Karlsruhében, ekkor számbavette az 1932 után bekerült 15 idevágó térképet is.

A karlsruhei magyar vonatkozású térképanyag Baden(-Baden)ből, a Badeni-ház katolikus ágától került mai őrzési helyére. A székelyföldi vonatkozású két katonai térképvázlat egyértelműen Badeni Lajos (Vilmos) (1655–1707), badeni örgrófként uralkodó herceg, a *török[verő] Lajos* („Der Türkenlouis”) személyéhez kapcsolódik, mert a Badeni-házból kiemelkedett hadvezérek közül ő vezetett hadjáratot ebben a térségben: 1690-ben szorította ki Erdélyből a kevéssel korábban oszmán segítséggel betört és fejedelemmé választott Thököly Imrét (1657–1705). Badeni Lajos már 1686-ban a Budát visszavevő szövetséges seregek egyik vezetője volt, 1689-ben az oszmán hadszíntér főparancsnoka lett. Szerbiai és bulgáriai jelentős győzelmeket követően azonban 1690-ben a balkáni területi nyereséget fel kellett adniuk, részben katonai okokból, de elsősorban a változó katonai helyzet kérte politikai megfontolásból:

a Bécs számára is fontosabb Erdély Habsburg-kézben való megőrzése érdekében. A két térképvázlat – *egy hadműveleti szintű probléma vázolása és egy székelyudvarhely–hídvég[–brassó]i menettérkép* – pontosabb beazonosításához innen kell kiindulnunk.

II.

Thököly az 1690. augusztus 21-i beütését és zernyesti győzelmét követően Segesváron át Nagyszében mellé vonult, és a keresztényszigeti országgyűlésen szeptember 21-én Erdély fejedelmévé választotta magát. Badeni Lajos a Szendrő mellett vert hídon átkelt a Dunán, és Karánsebesen át haladva, szeptember 23–24-én nyomult be ellene az Erdélyi Vaskapun. Itt érte utol az orsovai feladatokra hátrahagyott hadmérnöke, Luigi Ferdinando Marsigli (1658–1730) is.⁶ Szeptember 28-án már Szászvárosban voltak. Thököly másnap bezárta az országgyűlést, és érkező útján visszahátrált a Székelyföld irányába, időt nyerni. Október 3-án Medgyesen, 4-én Dános és Segesvár között táborozott, 5-én már Fehéregyháza és Bún között. Október 8-án még Fehéregyházáról írt levelet, tárgyalásokat javasolva Badeni Lajosnak, aki Thökölynek Baráthelyről válaszolt október 10-én. Közben Thököly 9-én Nagyalambfalván éjszakázott, 10-én pedig már a Székelyudvarhelyen túli bethlenfalvi mezőn. A tárgyalásokat elutasító válaszlevelet megkapva, 12-én társzekereit a Nagyerdőnek (Tolvajos-hágó) indította, csapatait pedig a Rika felé. Délre Homoródkarácsonyfalván volt, estére az erdővidéki Nagybaconban, 14-én átkelt a Mitácson, Alcsíkba.⁷

Badeni Lajos óvatosan követte: október 13-án ő írt Fehéregyházáról, a császárnak. A térképvázlat által érzékeltetett hadműveleti szintű probléma mindenesetre ekkortól értelmezhető: eszerint még Segesvár mellett táborozott, de már hírt vett arról, hogy

* A 90 éve született Kisari Balla György tiszteletére.

¹ GLA, HFK, Bd. VI, Nr. 11–12. (Inv. [1971] 1347–1348, Glaser-Katalog 26–27.)

² KISARI BALLA György 2000, 286–287. Leírásukat lásd Uo., 52–53.

³ [KISARI] BALLA György 1973; Uő 1977.

⁴ GLASER Lajos 1933. Vö. még: BULLA Béla 1934.

⁵ CSŐRE Pál 1965.

⁶ MARSILI, Ferdinando 1930, 125.

⁷ SZÁDECZKY Lajos 1898; RÖDER VON DIERSBURG, Philipp 1842.

Thököly elhagyta Székelyudvarhelyet, és – hadtápjának mozgását ítélve – Csíkba vonult vissza. Badeni Lajost az aggasztotta, hogy Thököly Észak-Erdélyen át Felső-Magyarországra kijutva, akár Morvaországig dülhatja a Habsburg-hátországot, lázadást kirobbantva, és elvágva az oszmán hadszíntér Habsburg-seregeinek utánpótlási vonalait. Most pedig attól tartott – mint azt a császárhoz írt első oklándi levelében október 22-én majd ki is fejtette⁸ –, hogy Thököly ezt úgy tudta volna megoldani, ha minél keletebbre maga után csalva üldözőit, észak felé megkerüli a bal szárnyukat. A vázlat papírra vetése idején azonban Thökölynek már el kellett hagynia Székelyudvarhelyet, különben a Sóvidéken és Marosvásárhelyen/Szászrégenen át is Észak-Erdély felé indulhatott volna, ami viszont a vázlaton nem jelenik meg lehetőségként.

A probléma rendkívül súlyos volt: a tiszántúli nagy várak – Temesvár, Gyula, Jenő, Nagyvárad – még mind török kézen voltak, sőt a Maros menti utat ellenőrző Lippát is visszavették pár héttel később a törökök. A zernyesti csata után megmaradt néhány erdélyi német helyőrség sem képezett jelentős erőt a városokban, tehát Badeni Lajos jó állapotban levő, ütőképes, de viszonylag kis serege számára akár a jobb szárnyának a Brassó–Fogaras–Nagyszeben irányban megkísérelt megkerülése is elképzelhető veszélyként merült fel.

⁸ „...az ember igyekszik minél jobban sarokba szorítani az ellenséget, és miután már egész Erdélyen átjutottunk, végre mindketten majdnem az ország végén vagyunk, a moldvai és az oláh határ szövegeletében, jó néhány mérföldre egymástól, anélkül, hogy ténylegesen megpróbálkozhattam volna különösebben változatos hadmozdulatokkal vagy haditervekkel. Próbáltam volna meglepetésszerűen megtámadni Thekelyt gyors meneteléssel, vagy rávenni, hogy elhagyja az országot, ha nem kellett volna attól tartanom, hogy miközben közeledek hozzá, a bal vagy a jobb szárnyamon próbál megkerülni és megkísérelni a törökökkel egyesülni, vagy Besztercén és Kolozsváron át, Várad mellett, vagy egyenesen Déván és a Vaskapun át, Temesvár mellett, ami azt jelentette volna, hogy [a hátországban] új felkelések lesznek, és az én hibámból későbbre lehetne [Thekelyt] utolérni vagy tovább követni. De hogy így vagy úgy szorgalmazzam e veszedelmes vendég Erdélyből való kitakarodását, elküldtem tiszteimet és embereimet a Csíkból bal szárnyam felől kijövő két szoroshoz, amelyekben az ellenség Beszterce felé húzódnak, a lehető leggyorsabb és legjobb csapást mérni, a sereg számára viszont megoldották, hogy a jobb szárnyon közeledjen az ellenséghez, és próbálja sakkban tartani, úgy, hogy kénytelen legyen vagy megütközni, vagy elhagyni az országot, és, mint korábban beszámoltunk, hogy megkerülni se legyen olyan könnyű engem, minden nap különböző portyákat küldök ki mindkét oldalra.” (RÖDER VON DIERSBURG, Philipp 1842, 319.)

⁹ *Pays de Chik*. Vö. a *Csikerland* megnevezés tételes használata Badeni Lajos által is, annak német nyelvű levelében. (Uo., 332.)

¹⁰ Marsigli szerint vele vágatta be a szorosokat, és elzárásukkal Thököly is szembesült. (MARSILI, Ferdinando 1930, 126.)

A hadműveleti szintű térképvázlaton szereplő francia megjegyzés/cím: *Csíksország mögötti átjáró[k?]*. A vázlat az udvarhelyi nagy úton kívül valóban Csíknak a felcsíki–gyergyói (északi) és egy háromszék(–barcaság)i (déli) kijáratát tünteti fel. A herceg ellenlépésként mindkét szárnyát különítményekkel vigyáztatta, és mindenekelőtt két, a bal szárnya megkerülésére alkalmas, lehetséges átjárót záratott le a Csíkból kivezetők közül.¹⁰ A vázlatnak Marsigli-nél is maradt egy letisztázott, módosított másolata,¹¹ ez megerősíteni tűnik azt, hogy – az önéletrajzában említetteknek megfelelően¹² – Badeni Lajos őt bízta meg a „Csík északi kijárat” hadműveletiterv-elemek kidolgozásával és/vagy kivitelezésével, de legalábbis cselekvő részese volt.¹³

III.

Thököly – talán a gyergyói út lezárása okán is, vagy csak Alcsík kiélése után erre kényszerülve – október 19–21-én a Barcaságra vonult, és egyesült az ott visszahagyott, Brassót körülzáró csapataival. Badeni Lajos ezzel lépéskényszerbe került, mert most már jobb szárnya megkerülésének a veszélye nőtt valóssá. Brassó irányába indult ő is, hogy harci érintkezést provokáljon a fél Erdély által mégiscsak megválasztott fejedelemmel, és csatára vagy az országból való kihátrálására kényszerítse, vagy lega-

Badeni Lajos október 22-i beszámolója szerint a két szoros a Beszterce felé vezető úton volt (vö. 8. jegyzet), ez így leginkább a gyergyói kijárat(ok?)ra vonatkozhatna, elsősorban az akkori fő átjáró *Székasztóteji-hágóra*, Csíkmagosa alatt, Dánfalva és Vasláb között. A vázlat alapján ezzel szemben inkább egy *csíkrákosi átjárónál* torlaszoltak el uta(ka)t, és esetleg – már a Székelyudvarhelyről való továbbvonulás idején – a *nagyerdei* kijáratot. Ez esetben is, előbbi(ek) ugyan megkerülhető(k) volt(ak), de a Csíkrákost valóban feldúló Thököly-portyázók számára egy (bármely) út bevágása mindenekelőtt azt az üzenetet hordozta a velük ellenséges csíki környezetben, hogy a torlaszok mögött már Badeni Lajos csapataira számíthatnak, amelyekkel pedig eddig is kerülték a harci érintkezést. (A konfúzió eredete valószínűleg az első vázlaton keresendő: helyismeret híján, úgy tűnik, valójában nem Felcsíkot, hanem – a karcfalvi Rác-patakával, a vaslábi Fábán-patakával és a Maros legfelső szakaszával, pontosabban ezek völgyeivel tévesztve össze – csak az Olt legfelső völgyszakaszát pozicionálták Gyergyóba. Ennek fejleményeként került a második vázlaton a Székasztóteji-átjáró egy látszólag „csíkrákosi átjáróba”.)

¹¹ BUB, FM, Ms. 54, 604. Közölve ez is, már színesben: KISARI BALLA György 2005, 412. (Vö. alább, 3. ábra.) Címleírása Uo., 237–238. Javított és bővített leírását lásd alább: VI, 3. és 3. táblázat.

¹² Vö. 10. jegyzet, valamint MARSILI, Ferdinando 1930, 125.

¹³ Ennek a bolognai másolatnak az alapján egyértelmű az is, hogy Marsigli a Sófalfa és Csomafalva közti régi, Putna-tetői *Sóútján* kelt át Gyergyóba, annak Korond felőli, *Sugó*-pataki feltérőjén rövidítve.

lább a jobb szárnya felőli dél-erdélyi utakat lezárja Thököly előtt.¹⁴

A második karlsruhei vázlat célja tehát még egyértelműbb. A székelyudvarhely–hídvégi, Brassó térségébe tervezett hadmenet terepét láthatóan olyanok rajzolták meg, akik soha nem jártak még ott,¹⁵ mert a vázlaton egy helyes információ alapján – tudniillik, hogy az erdővidéki Olt *jobb* partján vezet az út Köpec és Hídvég között – egy Csíkból Köpecen át Brassó felé folyónak *képzelt* Olt *nyugati* partjára került az útvonal. A vázlat még Székelyudvarhelyen, leginkább az ábrára is felkerült bethlenfalvi loki táborban készült, tehát legkésőbb október 21-én, amikor Thököly két nappal korábbi továbbindulásáról már tudomást szerezhettek, a tervezett saját útvonal viszont még feltérképezetlen terep volt számukra.¹⁶ A császárhoz intézett, 22–23-án papírra vetett két levele alapján Badeni Lajos maga is – a vázlat születésekor még ismeretlen, mert leginkább *Clanének* elírt helyszín – Oklándon állt már október 22-én. Itt viszont megkapta a hírt Nándorfehérvár elestéről,¹⁷ amellyel gyors döntéseket kérő új katonai helyzet állt elő.

IV.

Marsigli visszaemlékezései szerint a hír sokkolta a vezérkart, és még akkor éjjel haditanácsban tárgyalták meg a teendőket.¹⁸ Badeni Lajos úgy döntött, hogy – csapatai kitelelésének előkészítésére is hivatkozva, de mindenképpen Erdélyt elhagyni – másnap Medgyesre indítja a gyalogságát, ágyúit és társzekerit, és lovasságával is csak további egy napot marad utána Oklándon, hogy onnan támogathassa szükség

esetén a brassói fellegrvár garnizonjának kiürítését és Fogarasba való visszavonását. Utóbbi céllal, de utóvédnek is szánva, egy különítményt elküldött Brassóba Marsiglivel, valamint a fellegrvár aláaknázására és az onnan el nem szállítható ágyúk összetörésére alkalmas mesteremberekkel a tüzérségből, a hadmérnök gróf azonban már október 23-án hajnalra, még virradat előtt vissza is érkezett Oklándra.¹⁹

Marsigliék ugyanis éjszaka átkeltek a Rikán, hogy még a sötétség leplében megpróbálkozzanak az Olt brassói oldalára átgázolni vagy átúsztatni – Zrínyi Ádám alezredes²⁰ 300 huszára kísérte őket, vagyis a Badeni Lajos melletti teljes *magyar* kontingens –, de kalauzaik az erdőben cserben hagyták, attól félve, hogy harcba keverednek. Így a Rikából kiérve, egy faluban²¹ nyelvet fogtak, aki rávezette őket a településen tartózkodó katonák szálláshelyére. Azok között viszont Marsigli egy Zernyestnél fogságba esett őrnagyot talált, akit épp szabadon engedtek Thökölyék, mert kifizette a váltságdíjat, és újabb tárgyalási ajánlatot küldtek vele Badeni Lajosnak.²²

Az ágyból kiugrasztott őrnagy, Simon Fischer²³ arra figyelmeztette Marsiglit, hogy mögöttük már ott a teljes Thököly tábor, moldvai–oláhországi–tatár csapatok, és a hadmérnök gróf a falun túl keresztezett völgy mögötti dombrol²⁴ valóban tábornüzeteket vehetett számba, úgy értékelve, hogy az ott táborozó erők győzelmi eséllyel megtámadhatók. Ezért Zrínyieket hátrahagyta, és tíz huszárral visszanyargalt Oklándra, másnap pedig, további 200(?) drago nyossal megerősítve a huszárokat, már ők képezték az elővédet, amely két óra járásra Badeni Lajos előtt, ügetésben Hídvégig nyomult az Olt mentén. Mind-

¹⁴ Badeni Lajos levelei a császárhoz, október 22-én Oklándról, majd visszatekintve, november 3-án *Barcafeldváról* – a levelezést közlétező Röder von Diersburg a *Marienburgot* olvasta tévesen *Streitburgnak*, mert Badeni Lajos október 24-től egészen november 6-ig itt táborozott. (RÖDER VON DIERSBURG, Philipp 1842, 319, 332. Vö. SZÁDECKY Lajos 1898, 429.)

¹⁵ Marsigliéről például konkrétan tudjuk, hogy előzőleg bejött ugyan Erdélybe Badeni Lajossal, Bulgáriából jövet, de már Brassóból visszaküldték Oláhországon át Orsovára. (MARSILI, Ferdinando 1930, 121.)

¹⁶ Uo., 125.

¹⁷ RÖDER VON DIERSBURG, Philipp 1842, 324.

¹⁸ MARSILI, Ferdinando 1930, 126.

¹⁹ Uo., 125–127. Valamint Badeni Lajos második oklándi levele a császárhoz, október 23-i utóirattal. (RÖDER VON DIERSBURG, Philipp 1842, 325–327.)

²⁰ A Caprara-ezredben szolgáló ifjú gróf a költő-hadvezér Zrínyi Miklós 1662-ben született fia, és következő évben, a szalánkeméni döntő csatában halt hősi halált. Az 1690 körüli magyarországi-erdélyi politikai törésvonalak jellemző példája: unokaöccse volt Zrínyi Ilonának, a Thököly Imre feleségének, így első unokatestvére a majdani utolsó erdélyi nemzeti fejedelemnek, II. Rákóczi Ferencnek. (Vö. TAKÁTS Sándor 1928.)

²¹ A számításba jövő legkézenfekvőbb falu *Felsőnákos*. A bolognai vázlatmáson nem szerepel, ahogy Olasztelek sem: az Barótot ábrázolja legközelebbi településnek. Az éjnek idején itt járt Marsigli viszont azonosíthatta utólag, a vázlatmáson készítésekor épp azért Barótként a helyszínt, mert az említett települések közül a menettérkép-vázlaton is Barót volt a Rika túloldalán feltüntetve – persze ott valójában mint a Mitácsi-hágó felé feltérő út leágazási pontja.

²² MARSILI, Ferdinando 1930, 127; RÖDER VON DIERSBURG, Philipp 1842, 327.

²³ A Rabutin-ezred őrnagya, a következő évi szalánkeméni csata sebesültjei között említik majd. (RÖDER VON DIERSBURG, Philipp 1842, 406.)

²⁴ Amennyiben Felsőrákosról van szó, akkor a Kormost keresztelték, és valahonnan a mai köpeci keresztút fölé a Vécér-farkáig lenyúló baróti dombhátról pillantották meg a *Köpec* környékén vagy az Olt völgyében azon túl (is) látszó tábornüzeteket. Ez megmagyarázhatná, hogy miért épp Köpec a vázlatmáson térségbeli másik települése – persze lehet, hogy csak azért az, mert ott éri el az út az Olt völgyét. A helyzet pikantériája abból adódik, hogy a római emlékeket szenvedélyesen számbavevő Marsiglit jó eséllyel épp a baróti római táborhelynél tréfálta meg az éjszaka és a távoli tüzek látványa (lásd alább), úgy, hogy ráadásul észre se vehette, hol áll.

össze ott tudtak maguknak kisebb csetepatét találni, egy nemesi udvarháznál, majd biztosították éjszakára a hídvég–barcaföldvári hidat, nehogy azt felégesse visszatérő ellenség. A Thököly-csapatokból azonban csak hátramaradt betegeket értek utol, és az elvonuló lovasság porfelhőjét látták.²⁵

Marsigli tudniillik megtévesztették a tábornüzek: azokat csak a barcasági–miklósvárszéki völgyön legészakabbra lehúzódt ellenséges csoportok rakták: Thököly maga, miután október 19-én elhagyta Csíkot, 20-án Málnáson, 21-én Barcaföldváron, azon az éjszakán pedig Barcaszentpéter és Prázmár között táborozott, Marsigli valószínű megfigyelő pontjától 50 km-re. 23-án este már Keresztváron állt, és mivel tatár és oláhországi segélycsapatai, majd a törökök is cserbenhagyták a császáriak közeledtének hírére, október 24–25-én régi kurucával és a gyakorlatilag túszként magával vitt, kevés számú erdélyi hívével ő is kivonult a Bodzán (Tatárhavas-hágó). Amikor két nappal az oklándi riadalom után, október 24-én Badeni Lajos Barcaföldvára ért a lovasságával, a Barcaságon nem volt már kivel csatát állnia.²⁶

V.

Az 1690. októberi, Karlsruhében megőrzött vázlatok szerzőségében legalább két személy érintett, mert a témapontosító francia nyelvű jegyzet *Chik* névlejegyzése nem egyezik a két vázlat egyazon térképészhez köthető, olaszos névlejegyzési kísérelteivel – Csík az éppen *Gik*, Mitács az *Mitagge*, stb. – és az írásuk is különböző kéztől származónak tűnik.²⁷ További harmadik (vagy több más) terepismertő pedig szóban vázolta előzőleg a földrajzi helyzetet valakinek, aki azt leírta, és onnan másolták át a vázlatra: leginkább olasz vagy francia lejegyző hagyhatta el a *h* szókezdő hangot a *Háromszékről* és a *Hídvégről*.²⁸ Miklósvár ezzel szemben magyaros *Miklosvara* maradt, és *[H]ídvég* sem Fürstenbergként szerepel. Az *s* és *z* betűk hangértéke másrészt

tisztázatlan okból bizonytalan, jelölhetnek *s*-et és *z*-t, illetve *z*-t, *sz*-et és *c*-t is, a Nyerges[-tető] esetében pedig a *gi* sem *dzs*-t jelöl, hanem *g[h]*-t. A *V/u*, illetve *I/i* majuszkula/minuszkula betűpárosok természetesen egyaránt jelölhetnek *u* és *v*, illetve *j* és *i* hangot, mivel az ekkori latinábécé-használat sem tesz különbséget közöttük.

Ami a forráslejegyzőt, rajzoló, feliratozót, címkézőt illeti, Kisari Balla György a Badeni Lajos hadmérnökeiről is beszámol: „Vezérkarában saját térképészeti osztálya volt... Tekintélyes számú térkép készült ebben az időben a Magyarországon, Erdélyben és Szerbiában harcoló császári sereg felvonulásáról, menetéről, táborairól és csatáiról. Ezeket túlnyomórészt Tobias von Hasslingen ezredes főszállásmester, az olaszul író G[iovanni] Morando Visconti és Beaulaincourt mérnök rajzolta... F. C. Beaulaincourt hadmérnök 1687-ben lépett Lajos örgróf szolgálatába. 1688-ban és 1690-ben kitűnő színes térképet készített a hadjáratok egyik kulcsfontosságú helyéről, Eszék városáról és erődjéről. 1690-ben részt vett az örgróf bánsági és erdélyi hadjáratában, amelynek táborhelyeiről tucatnál több színes rajzban számol be. (Lásd a [hitbizományi] IX. kötet térképeit)... A fentiek kívül említést érdemelnek még Hannenstein, De l'Isle, Marsigli és Schmalkalder rajzai.”²⁹ A szerzők azonosítása a téma avatott kutatóját kéri, Badeni Lajos karlsruhei és Marsigli bolognai térképhagyatékával való alaposabb egybevetést.³⁰

VI.

A tárgyalt, *színes tollrajz vázlatok*, mindenekelőtt az 1690. október 13–21-i(?), Karlsruhében őrzött kettő, valamint a Bolognában sokkal jobb állapotban megőrződött, az előbbieket alapján/felhasználásával készült letisztázó, módosított, 1690. október 23–24-i(?) *színes tollrajz másolat* katalógusokbeli leírását a következőképpen igazíthatjuk meg, illetve mélyíthetjük el (a módosítások *kurzívaltan*):

²⁵ MARSILI, Ferdinando 1930, 128–129.

²⁶ SZÁDECZKY Lajos 1898, 423, 425; RÖDER VON DIERSBURG, Philipp 1842, 332.

²⁷ A jegyzet nem Marsigli írása, vö. pl. BUB, FM, Ms. 54, 669r (a bolognai rovásleírásról írt sajátkezű sorai; lásd pl. a BENKŐ Elek – SÁNDOR Klára – VÁSÁRY István 2021, 241. minőségi reprodukciója).

²⁸ Marsigli is következetesen elhagyja, néma szókezdő *h*-ként, vö. Hermannstadt>Ernst (Nagyszeben), Heisler>Aisler (tábornok), Hídvég>Irvik/Iduig (falu és -hídja) – utóbbiak esetében csak Lovarini téves olvasata az Itrik, míg az *u/v* betűalakok egyazon hang jelzői.

²⁹ [KISARI] BALLA György 1977, 128, 130.

³⁰ A vázlatok rajzolója/megírója mindenesetre azonosnak tűnik a Marsigli-műhelynek azzal a szakemberével, aki a tárgyalt eseményeket követően majd a Szováta–Töröcsvár vonaltól keletre eső terület ívméretű térképét (közölve: KISARI BALLA György 2005, 217, 352. – a 113. tétel) is elkészítette/letisztázta, tehát nem tartott Badeni Lajos vezérkarával november 6-án, az ismertett események után, hanem a Veterani tábornokkal itt hagyott 8 megszálló ezreddel és Marsiglivel maradt. Akár maga Marsigli is lehetett. Az utóbbi térképet címkéző hosszabb szövege végén az *M. P. (manu propria)* leginkább úgy érthető, hogy ő maga rajzolta, de ha a kivitelező nem is, az eszmei szerző mindenképpen ő volt.

1. Székelyföldi és barcasági határhavasok előtere Segesvárról

(Törösvár–Segesvár–Piricske –Ojtoz trapéz)³¹

GLA, HFK, Bd. VI, Nr. 12. (Inv. 1348, Gl[aser-Katalog]³² 27.)

9,6 × 30,5 cm

Prov.: Baden-Baden

*Bélyegző a Badeni ház címerével, körirata: HOF-BIBLIOTHEK*CARLSRUHE* (= Karlsruhei Udvari Könyvtár)*

Szerző: Marsigli-műhely

Segesvár térsége (Fehéregyháza?) – 1690. október (leghamarabb) 13.

Tájolás: ÉNy (az északnak megírt irány a helyi északnyugatnak felel meg)

Menetidő-lépték: 10 órai járás = 9,8 cm

(Valójában mintegy 1:800 000 a Brassó–Gyergyó-szentmiklós irányban; mintegy 1:630 000 a Segesvár–Székelyudvarhely irányban)

Árnyékolásos színes tollrajz

Hegyek képszerűen, vakondtúrásos domborzat-ábrázolás

Francia–olasz–magyar–német nyelvű térkép

Berajzott fontosabb helyek, útvonalak

Toponímia: ARVNZEK (a lejegyzők vélhető ejtésével: Arun[s?]/zek; = Háromszék), Cronstat (= Brassó), GIK (Dzsik; = Csík), GIORGE (Dzsiordze[?]; = Gyergyó), Kokul. f. (= Nagy-Küküllő folyó), maros. f. (= Maros folyó), Olafalu (= „A két Oláhfalú”, vagyis Szentegyház- és Kápolnás[oláh]falú kiváltságolt „helység”), Olt. f. (= Olt folyó), Segesuar (S[z?]/jeges[z?]/var; = Segesvár), Vduarel (Udvarhel; = Székelyudvarhely)

[További, névvel jelöletlen földrajzi objektum: Csík–Gyergyó–(Beszterce) útvonal, Csík–Háromszék–Brassó–(Fogarás) útvonal, (látszólag egy) „csikrákosi átjáróba” pozicionált Székaszóteteji-átjáró (valószínűleg az Olt legfelső folyásának Gyergyóba pozicionálása következtében), Nagyerdő (Tolvajos-hágó) erdeje, Segesvár–Székelyudvarhely–Csík útvonal]

Felül más kézzel egysoros francia megjegyzés/cím: „passage derier le pays de Csik” (Csíkszék [Csíkszerland] mögötti átjáró[k])

2. Székelyföldi és barcasági határszorosok és előterük Székelyudvarhelyről

(Törösvár–Putna-tető–Piricske–Ojtoz trapéz)³³

GLA, HFK, Bd. VI, Nr. 11. (Inv. 1347, Gl[aser-katalógus] 26.)

19,6 × 30,5 cm

Prov.: Baden-Baden

*Bélyegző a Badeni-ház címerével, körirata: HOF-BIBLIOTHEK*CARLSRUHE* [= Karlsruhei Udvari Könyvtár]*

Szerző: Marsigli-műhely

Székelyudvarhely, 1690. október (legkésőbb) 21.

Tájolás: ÉÉK (az északnak megírt irány a helyi észak-északkeletnek felel meg)

Menetidő-lépték: 6 órai járás = 6,8 cm

(Valójában mintegy 1:530 000 a Brassó–Gyergyó-szentmiklós irányban; mintegy 1:670 000 a Székelyudvarhely–Barót irányban)

Árnyékolásos színes tollrajz

Hegyek képszerűen, vakondtúrásos domborzat-ábrázolás

Olasz–magyar–német nyelvű térkép

Berajzott fontosabb helyek, szorosok és hadmenet- stb. útvonalak

Toponímia: aita (a lejegyzők vélhető ejtésével: Ajta; = Nagyajta), ARVNZEK (Arun[s?]/zek; = Háromszék), barot (= Barót), bellen (= Bölön), [O]clane ([O]kláne = Oklánd), Cronstat (= Brassó), GIK (Dzsik; = Csík), iduek (Idvek; = Hídvég), IORGIE (Jorge; = Gyergyó), Kenos (= Kénos), Kepez (Kepec[?]; = Köpec), Miklos uara (Miklos[z?]/vara; = Miklósvár), MOLDAVIA (Moldavia; = Moldva), Olafalu (= „A két Oláhfalú” kiváltságolt helység, vagyis Szentegyház- és Kápolnás[oláh]falú), P. bosa (P. Boza; = a Tatárhavas-hágójára vezető Bodzai-szoros), P. Mitagge (P. Mitaddzse; = Mitácsi-hágó a Barót-kövére pozicionálva), P. Naras (= Málnás[?]-tusnád]i-szoros a Mitácsi-hágóra pozicionálva), P. Niergies (P. Nyerges[z?]; = Nyerges-tető a Tusnádi-szorosra pozicionálva), P. Oitos (P. Ojto[s?]/z; = Ojtozi-szoros), P. Terisu (P. Tertsu; = Törösvári-szoros), P. Zepuis (P. Szepviz; = Gyimesi-szoros), Regenek (Redzsenek; = Recsenyéd), Sereda (Szereda; = Csíkszereda), Sit[p]al (Szitpal; = Homoródszentpál), St. martin (Sza[?]ntmartin; = Homoródszentmárton), St. miklos (Sza[?]ntmiklos[z?]; = Gyergyó-szentmiklós), Vduarel (Udvarhel; = Székelyudvarhely), WALAQVIA (Valakia = Oláhország)

[További, névvel jelöletlen földrajzi objektumok: barót–mitácsi-hágói országút, (csík–)háromszéki országút (a Tusnádi-szorosra pozicionálva, de Nyerges-tetőinek feliratozva), gyergyói országút, (hídvégi-híd–)barcafeldvár–brassói országút, (lügeti-híd–)szászmagyaros–brassói út, Maros folyó, Maros forrása a Piricske-tető alá pozicionálva, Nagy-Küküllő folyó, Nagyerdő (szoros), Nagyerdő erdeje és nyúlványai (a Rika és az Apácai-erdőre pozicionált hatod–vadasi Fekete-erdő), Olt folyó, Olt forrása a Maros forrására pozicionálva, (Putna-tetői régi) Sóútja Sófálváról Gyergyócsomafal-

³¹ Badeni Lajos egy legkorábban 1690. október 13-i hadműveleti helyzetleírásához.

³² GLASER Lajos 1933.

³³ Badeni Lajos egy Székelyudvarhely–Hídvég(–Brassó) hadmenetének legkésőbb 1690. október 21-i tervével.

vára, (valószínűleg a Székaszóteteji-hágó a csikrákosi völgyszűkületbe pozicionálva, székelyudvarhely–barót–hidvégi országút, székelyudvarhely–korondi országút, székelyudvarhely–nagyzerdei országút, székelyudvarhely–segesvári országút, székelyudvarhelyi (bethlenfalvi loki) katonai tábor]

3. Székelyföldi és barcasági határszorosok és előterük Székelyudvarhelyről

(Törcsvár–Putna-tető–Piricske–Ojtoz trapéz)³⁴

BUB, Ms. 54, 604.

32 × 20 cm

Prov.: Luigi Ferdinando Marsigli adomány, Bologna, 1712

Szerző: Marsigli-műhely

Valószínűleg Hidvég–Barcaföldvár térsége – 1690. október 23–24.³⁵

Kettős tájolás: a vázlat északi részén É (az északnak megírt irány a helyi északnak felel meg), a vázlat délnyugati részén ÉÉK (az északnak megírt irány a helyi észak-északkeletnek felel meg)

Menetidő-lépték: 8 órai járás = 9,7 cm

(Valójában 1:500 000 és 1:700 000 közötti léptékek)

Árnyékolásos színes tollrajz

Hegyek képszerűen, vakondtúrásos domborzatábrázolás

Olasz–magyar–német nyelvű térkép

Berajzolt fontosabb helyek, szorosok és útvonalak

Toponímia: ARVNZEK (a lejegyzők vélhető ejtésével: Arun[s?]/zek; = Háromszék belenyújtva a Barcaságba), bator (= Barót), Cronstat (= Brassó), Cocul. tor. (Kokul torrensz; = Küküllő-patak), GIK. (Dzsi; = Csík), IORGIE (Jorge; = Gyergyó), Kepek (= Köpec), Maros F. (= Maros folyó), Olafalu (= „A két Oláhfalú” kiváltásigolt helység, vagyis Szentegyházás és Kápolnás[oláh]falú), Olt F. (= Olt folyó), P. Bosa (P. Boza; = a Tatarhavas-hágójára vezető Bodzai-szoros), P. Maras (= Málnás[-Tusnád]i-szoros a Mitácsi-hágóra pozicionálva), P. Mitagge (P. Mitaddzse; = Mitácsi-hágó a Barót-kövéhez pozicionálva), P. Naj Erdu (P. Naj erdü; = Nagyerdő [Tolvajos-hágó] és erdeje), P. Niergie (P. Nyerges[z?]; = Nyerges-tető a Tusnádi-szorosra pozicionálva), P. Oitos (P. Ojto[s?]; = Ojtozi-szoros), P. Sugia (= a Putna-tetői régi Sóútjára

Korond felől felrövidítő Sugó-útja), P. Zepuis (P. Szepviz; = Gyimesi-szoros), Sereda (Szereda; = Csíkszereda), St. miklos (Sza[?]ntmiklos[z?]; = Gyergyószentmiklós), Vduarel (Udvarel; = Székelyudvarhely) [További, névvel jelöletlen földrajzi objektumok: barót–mitácsi-hágói országút, hidvégi Olt-híd, Maros forrása a Piricske-tető alá pozicionálva, Nagyerdő erdeje, Olt forrása a Maros forrására pozicionálva, Székaszóteteji-hágó a csikrákosi völgyszűkületre pozicionálva, székelyudvarhelyi (bethlenfalvi loki) katonai tábor, székelyudvarhely–brassói országút, székelyudvarhely–korondi országút, székelyudvarhely–nagyzerdei országút, Törcsvári-szoros útja]

Marsigli kézírásával rajta: „Mappa della disposizione si propose da me a S. A. di Baden per rinchiudere il Tekli, che si batesse, ò retirasse di Transilvania, che fu accettata, e da me fatta eseguire con l’effeto il mondo Sà.” (Térkép Badeni Lajos utasításához, amelyet én [Marsigli] javasoltam: zárjuk körül Thökölyt, hogy legyőzzük őt, vagy visszavonuljon Erdélyből. Tervemet elfogadták, ezt én hajtottam végre, a mindeki által ismert eredménnyel.)

Köszönetnyilvánítás

A karlsruhei térkép-vázlatok színes közlésének engedélyezését és ennek lehetővé tételét Dr. Martin Stinglnek és Christian Nunnak (Karlsruhei Tartományi Főlevéltár) köszönjük. Marsigli önéletrajzána 1930-as kiadásához a páduai magyar tanszék vezetőjének, Cinzia Franchinak, és a római Biblioteca Angelica igazgatójának, Umberto d’Angelónak hála jutottunk hozzá. A „passage derier le pays de Csik” francia megjegyzés kiolvasását Dobra Juditnak (Sepsiszentgyörgy) köszönjük, a fonetikai kérdések véleményezését Boér Máténak. Badeni Lajosnak a császárhoz intézett leveleit Boér Laura (Barót) fordításában hasznosítottuk. Adathiányok pótlásában és további hasznos tanácsokkal az érdi Magyar Földrajzi Múzeum igazgatója, Kubassek János, és könyvtárosa, Ilyés Márk nyújtott nagyon nagy segítséget, a szakirodalmi anyaggyűjtést, mint már évek óta minden kutatásunkban, Bárdi Nándor (Budapest) támogatta.

Tamás Sándor – Kovászna Megye Tanácsa, Sepsiszentgyörgy, Szabadság tér 4., RO-520008; tamassandoruj@gmail.com
Boér Hunor – Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, Kós Károly u. 10., RO-520055; boerhunor@freemail.hu

³⁴ [Letisztázó, módosított, utólagos másolat a GLA, HFK, Bd. VI, Nr. 11. (Inv. 1347, Gl[aser-katalógus] 26. térkép-vázlatról.)

³⁵ Feltehetőleg mindjárt az 1690. október 23-i, a Barcaságra való előnyomulás után – a másolaton az Olt pozicionálása módosult Köpechez képest, tehát ott már járt a szerzője, de még mindig nem értette az Olt tényleges folyását, ami október 25. után egyenesen képtelenség volna, tekintettel arra, hogy a Thököly

bodzai kivonulását követően Badeni Lajos csapatai kifejezetten a Barcaságon és le Köpec- és Ágostonfalvaig az Olt két oldalán végeztek megszálló tevékenységet. (Vö. SZÁDECZKY Lajos 1898, 428–429.) A datálást leginkább valószínűsítő adalék: még Barcaföldvár és Krizba sem szerepel a másolaton, Badeni Lajos október 24-én közléjük kerülő táborhelyével.

Levéltári források

- Biblioteca Universitaria di Bologna, Bologna (BUB)
 – FM: *Collezione Ferdinando Marsili*
 Landesarchiv Baden-Württemberg, Generallandesarchiv Karlsruhe, Karlsruhe (GLA)
 – Fideikommissarchiv des Badenen Hauses (a Badeni-ház hitbizomány jellegű levéltára – HFK)

Irodalom

- 1971 *Inventar der handgezeichneten Karten und Pläne zur europäischen Kriegsgeschichte des 16–19. Jh. im Generallandesarchiv Karlsruhe*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart.
- BENKŐ Elek – SÁNDOR Klára – VÁSÁRY István
 2021 *A székelyi írás emlékei*, ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest.
- BULLA Béla
 1934 Glaser Lajos: A karlsruhei gyűjtemények magyar vonatkozású térképanyaga, *Levéltári Közlemények*, XII, 182–184.
- CSÖRE Pál
 1965 Magyar vonatkozású történelmi térképek Karlsruheban, *Geodézia és kartográfia*, XVII, 48.
- GLASER Lajos
 1933 *A karlsruhei gyűjtemények magyar vonatkozású anyaga (Térképészeti Közlöny, 6. sz. különfüzet; elősz. Teleki Pál)*, Budapest.
- KISARI BALLA György
 1973 17. századi kézíratos magyar település- és vártérképek a karlsruhei gyűjteményekben, *Térképtudományi Tanulmányok (Studia Cartologica) – Az ELTE Térképtudományi Tanszékének évkönyve*, IV, 79–93.
 1977 Kézíratos térképek Karlsruheban, *Történelmi Szemle*, XX, 122–131.
 2000 *Karlsruhei térképek a török háborúk korából. Kriegskarten und Pläne aus der Türkenzeit in den Karlsruher Sammlungen* (Magánkiadás), Budapest.
 2005 *Marsigli tábornok térképei. Le mappe del generale Marsigli* (Magánkiadás), Budapest.
 2015 Utószó a „Marsigli Európája” magyar nyelvű kiadásához, in: STOYE, John 2015, 292–294.
- MARSILI, Ferdinando
 1930 *Autobiografia* (gond. Emilio Lovarini), Nicola Zanichelli, Bologna.
- RÖDER VON DIERSBURG, Philipp
 1842 *Des Markgrafen Ludwig Wilhelm von Baden Feldzüge wider die Türken größtentheils nach bis jetzt unbenützten Handschriften bearbeitet von...*, II, Karlsruhe.
- STOYE, John
 2015 *Marsigli Európája 1680–1730 Luigi Ferdinando Marsigli katona és életművész* (Az 1994. évi angol nyelvű kiadás magyar fordítása), Budapest.
- SZÁDECZKY Lajos
 1898 Thököly erdélyi fejedelemsége, *Századok*, XXXII, 230–247, 328–339, 420–433, 499–509, 621–631, 695–715.
- TAKÁTS Sándor
 1928 Gróf Zrínyi Ádám, in: *Uő: Régi magyar kapitányok és generálisok*, Budapest, 344–377.

Schițe cartografice din 1690, referitoare la Țara Secuiască, în Karlsruhe

(Rezumat)

Cele două schițe colorate din octombrie 1690 legate de atelierul lui Marsigli, referitoare la Țara Secuiască și păstrate în Arhivele Generale Regionale din Karlsruhe, au fost publicate în alb-negru în anul 2000, de către György Kisari Balla, odată cu descrierea elementelor-text. Copia păstrată la Bologna, adaptată și modificată, executată după una dintre schițe încă în octombrie 1690, a fost publicată tot de el, în 2005. Cu ocazia aniversării a 90 de ani de la nașterea distinsului cercetător, republicăm toate cele trei schițe în reproducere policromă, o posibilitate tehnică ajunsă ușor realizabilă între timp, încercând să le adâncim datele de catalog cu date locale și cu alte date făcute accesibile de György Kisari Balla.

Two 1690 Cartographic Sketches of the Székelyföld Region from Karlsruhe

(Abstract)

In 2000, György Kisari Balla published the black-and-white reproductions of two Székelyföld-related maps originally produced in colour by Marsigli's workshop during the October of 1690, and currently held in the Karlsruhe General State Archives, also providing a description of their labels. In 2005, he followed up this publication with that of a third map, now held in Bologna, adapted with certain modifications from one of the aforesaid sketches, likewise in the October of 1690. It has been exactly 90 years since Kisari Balla was born; on this occasion, in homage to the noted savant, we endeavoured to republish the three maps together and in colour (which has become trivial to accomplish in the intervening years), accompanied by additional data made accessible by Kisari Balla himself, as well as our own insights as local researchers more intimately acquainted with the region depicted.

1. táblázat A karlsruhei GLA, HFK, Bd. VI, Nr. 12. (Inv. 1347, Gl[aser-katalógus] 27.) térképázaton szereplő helynevek és meg nem nevezett földrajzi objektumok

Helynév	Magyarul	Románul ma	Németül ma/régebb	Jel	Vármegye/vidék/szék stb. (1690)	Megye ma / Județul de azi	Megjegyzés
ARVNZEK	Háromszék (tájegység)	[Treiscaune]	Drei Stühle		Háromszék székely szék	Kovácsna m. / jud. Covasna*	* Vámoshidpuszta, Farkasvágó és a Háromszéki-havasok egy részének kivételével
Cronstat	Brassó	Braşov	Kronstadt	szabad királyi város	Brassó-vidék (Distrikt Kronstadt)	Brassó m. / jud. Braşov	
GIK	Csik (tájegység)	Ciuc	Tschik		Csikszék	Hargita m. / jud. Harghita*	* néhány keleti peremvidék kivételével
GIORGE	Gyergyó (tájegység)	Giurgeu	Geörgau		Gyergyószék (Csikszék társszéke)	Hargita m. / jud. Harghita*	* néhány keleti peremvidék kivételével
Kokul. f.	(Nagy-) Küküllő f.	R. Târnava (Mare)	Gross-Kokel-Fluss	folyó			
maros. f.	Maros f.	R. Mureş	Mieresch-Fluss	folyó			
Olafalu	Szentegyháza[s-] és Kápolnás[oláh]falu	Vlăhița și Căpâlnaș		kiváltságolt település	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	volt ikertelepülés
Olt. f.	Olt. f.	R. Olt	Alt-Fluss	folyó			legfelső szakasza (talán a Szekaszótezeji-hágó alatti dánfalvi Rác-patakára, vaslábi Fábán-patakára és) a Maros legfelső szakaszára pozicionálva
Segesuar	Segesvár	Sighișoara	Schässburg	szabad királyi város	Segesvárszék (Schässburger Stuhl)	Maros m. / jud. Mureş	
Vduarel	Székelyudvarhely	Odorheiu Secuiesc	Oderhellen	kiváltságolt település (város) + falu	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	

Helynév	Magyarul	Románul ma	Németül ma/régebb	Jel	Vármegye/vidék/szék stb. (1690)	Megye ma / Județul de azi	Megjegyzés
	[Csík–Gyergyó (-Beszterce) útvonal]	[drumul Ciuc-Giurgiu (-Bistrița)]	[Route Tschik-Geörgau (-Bistritz)]				
	[Csík–Háromszék–Brassó–(Fogaras) útvonal]	[drumul Ciuc-Treiscaune-Brașov (-Făgăraș)]	[Route Tschik - Drei Stühle - Kronstadt (- Fogarasch)]				
	[Nagyerdő = a Tolvajos-hágó erdeje]	[Pădurea pasului Vlăhița]		erdőség	Udvarhelyszék és Csíkszék	Hargita m. / jud. Harghita	
	[Segesvár–Székelyudvarhely–Csík útvonal]	[drumul Sighișoara - Odorheiu Secuiesc - Ciuc]	[Route Schässburg-Oderhellen-Tschik]				

2. táblázat A karlsruhei GLA, HFK, Bd. VI, Nr. 11. (Inv. 1347, G[aser-katalógus] 26.) térképábrázlaton szereplő helynevek és meg nem nevezett földrajzi objektumok

Helynév	Magyarul	Románul ma	Németül ma/régebb	Jel	Vármegye/vidék/szék stb. (1690)	Megye ma / Județul de azi	Megjegyzés
aíta	Nagyajta	Aita Mare		falu	Miklósvárszék (Háromszék társszéke)	Kovászna m. / jud. Covasna	
ARVNZEK	Háromszék (tájegység)	[Treiscaune]	Drei Stühle		Háromszék székely szék	Kovászna m. / jud. Covasna*	* Vámoshidpuszta, Farkasvágó és a Háromszéki-havasok egy részének kivételével)
barot	Barót	Baraolt	Baroth	falu	Miklósvárszék (Háromszék társszéke)	Kovászna m. / jud. Covasna	

bellen	Bölon	Belin	Blumendorf	falu	Miklósárszék (Háromszék társzéke)	Kovászna m. / jud. Covasna	
[O]clane	Oklánd	Ocland		falu	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	
Cronstat	Brassó	Braşov	Kronstadt	szabad királyi város	Brassó-vidék (Distrikt Kronstadt)	Brassó m. / jud. Braşov	
GIK	Csik (tájegység)	Ciuc	Tschik		Csikszék	Hargita m. / jud. Harghita*	* néhány keleti peremvidék kivételével
iduek	Hídvég	Hăghig	Fürstenberg	falu	Fehér vármegye	Kovászna m. / jud. Covasna	
IORGIE	Gyergyó (tájegység)	Giurgeu	Geörgau		Gyergyószék (Csikszék társzéke)	Hargita m. / jud. Harghita*	* néhány keleti peremvidék kivételével
Kenos	Kénos	Chinuşu		falu	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	
Kepez	Köpec	Căpeni		falu	Miklósárszék (Háromszék társzéke)	Kovászna m. / jud. Covasna	
Miklos uara	Miklósvár	Micloşoara		falu	Miklósárszék (Háromszék társzéke)	Kovászna m. / jud. Covasna	
MOLDAVIA	Moldva	Moldova	Moldavia				ma: közelítően Románia hasonlónevű ország része + Moldova Köztársaság (nagy részt) stb.
Olafalu	Szentegyháza[s-] és Kápolnás[oláh]falu	Vlăhiţa şi Căpâlnaş		kiváltságolt település	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	volt ikertelepülés
P. bosa	Tatárhavas-hágó átrjárója / Bodza- szoros	Trecătoarea Pasului Tabla Buţii	Boza-Pass	határszoros	Fehér vármegye és Oláhország	Brassó és Bodza m. / jud. Braşov şi Buzău	

Helynév	Magyarul	Románul ma	Németül ma/régebb	Jel	Vármegye/ vidék/szék stb. (1690)	Megye ma / Județul de azi	Megjegyzés
P. Mitagge	Mitácsi-hágó	Pasul Mitaci	Mitatscher Pass	szoros	Udvarhelyszék és Csíkszék	Kovászna és Hargita m. / jud. Covasna și Harghita	a Barót-kövére pozicionálva
P. Naras	Málnás[-Tusnádi]- szoros(?)	Trecătoarea Tuşnad	Tuschnader Pass	szoros	Csíkszék és Fehér vármegye	Hargita és Kovászna m. / jud. Hargita și Covasna	a Mitácsi-hágóra pozicionálva
P. Niergies	Nyerges-tető	Pasul Niergheş		szoros	Csíkszék (Alcsík és Kászón társszékek)	Hargita m. / jud. Harghita	a Tusnádi-szorosra pozicionálva
P. Oitos	Ojtozi-szoros	Trecătoarea Oituz	Oitos-Pass	határszoros	Háromszék és Moldva	Kovászna és Bákó m. / jud. Covasna și Bacău	
P. Terisu	Töröcsvári-szoros	Trecătoarea Rucăr-Bran	Törtzburg-Pass	határszoros	Brassó-vidék és Oláhország (Distrikt Kronstadt und Wällachei)	Brassó és Dâmbovița m. / jud. Braşov și Dâmbovița	
P. Zepuis	Gyimesi-szoros	Trecătoarea Ghimeş- Palanca	Gimesch-Pass	határszoros	Csíkszék és Moldva	Hargita és Bákó m. / jud. Bacău și Harghita	Csíkszépvíznél
Regenek	Recsenyéd	Rareş		falu	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	
Sereda	Csíkszereda	Miercurea- Ciuc		falu	Csíkszék	Hargita m. / jud. Harghita	
Sit[p]al	Homoród- szentpál	Sânpaul		falu	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	

St. martin	Homoród-szentmárton	Mártiniş		falu	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	
St. Miklos	Gyergyó-szentmiklós	Gheorgheni		falu	Gyergyószék (Csíkszék társszéke)	Hargita m. / jud. Harghita	
Vduarel	Székelyudvarhely	Odorheiu Secuiesc	Oderhellen	kiváltságolt település (város) + falu	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	
WALAQVIA	Oláhszág	Valahia	Wallachei				ma Románia országrészei: közelítően Olténia és Munténia
	[barót-mitácsi-hágói országút]	[drumul Baroalt-Mitaci]	[Landstrasse von Baroth in die Tschik]	országút	Udvarhelyszék	Kovászna m. / jud. Covasna	
	[Csík (inkább Kászón) felől jövő háromszéki országút]	[drum din Treiscaune, dinspre Ciuc]	[Landstrasse von der Tschik durch den Drei Stühle]	országút	Csíkszék (- Fehér vármegye) – Háromszék	Hargita-Kovászna m. / jud. Harghita-Covasna	a Tusnádi-szorosra pozicionálva, de Nyerges-tetőinek feliratozva
	[gyergyói országút]	[drumul din Giurgeu]	[Landstrasse in der Geörgau]	országút	Gyergyószék (Csíkszék társszéke)	Hargita m. / jud. Harghita	
	[(hidvégi-híd-) barcaföldvár-brassói országút]	[drumul (podul de la Hăghig -) Feldioara - Braşov]	[Landstrasse von der Fürstenberger Brücke nach Kronstadt]	országút	Fehér vármegye és Brassó-vidék (Distrikt Kronstadt)	Kovászna és Brassó m. / jud. Covasna şi Braşov	
	[(lüeti-híd-) szászmagyarós-brassói út]	[drumul (podul de la Arini -) Măieruş - Braşov]	[Landstrasse von der Nussbacher Brücke nach Kronstadt]	országútba kapcsolódó út	Miklósárszék és Brassó-vidék (Distrikt Kronstadt)	Kovászna és Brassó m. / jud. Covasna şi Braşov	
	[Maros folyó]	[R. Mureş]	[Mieresch-Fluss]	folyó			legfelső szakasza valószínűleg a Ditró [Halaszó]-patakra pozicionálva

Helynév	Magyarul	Románul ma	Németül ma/régebb	Jel	Vármegye/ vidék/szék stb. (1690)	Megye ma / Județul de azi	Megjegyzés
	[Maros forrása]	[Izv. Mureșului]	[Mieresch-Quelle]	forrás	Gyergyószék (Csíkszék társszék)	Hargita m. / jud. Harghita	valószínűleg a Ditró [Halaszó]- patak forrásához pozicionálva, a Piricske-tető alá
	[Nagy-Küküllő folyó]	[R. Târnava Mare]	[Gross-Kokel- Fluss]	folyó			
	[Nagyerdő]	[Pasul Vlăhita]	[Grosser Wald]	szoros	Udvarhely- és Csíkszék	Hargita m. / jud. Harghita	
	[Nagyerdő erdeje és nyúlványai: Rika, Fekete-erdő]	[pădurile Pasului Vlăhita și continuarea lor în Munții Peșani și Munții Baraolt]	[Grosser Wald, Rika-Wald, Schwarzer Wald (in den Hargita- „Nordper- schaner” und Barothen Gebirge)]	erdőség	Udvarhely-, Csík- és Háromszék stb.	Hargita, Kovácsna és (főleg tévesen) Brassó m. / jud. Harghita, Covasna și Brașov	a Fekete-erdő (Hatod-Vadas) az Apácai-erdőre („Közép-Persányi” - hegység) pozicionálva
	[Olt folyó]	[R. Olt]	[Alt-Fluss]	folyó			legfelső szakasza a Maros legfelső szakaszára, a barcasági-erdővidéki teljesen félrepozicionálva (egy Tusnád-Kőpec-Hídvég- [Fekete-halom?]-] Fogaras „folyásirányra”)
	[Olt forrása]	[Izv. Oltului]	[Alt-Quelle]	forrás	Csíkszék (Felső- társszék)	Hargita m. / jud. Harghita	a Maros forrásához pozicionálva
	[a Putna-tetői régi Sóútja Sófalváról Gyergyó- csomafalvára]	[vechea treacătoare de la Ocna de Sus, cu drumul ei dinspre Odorheiu Secuiesc]	[der alte Pass von Sófalva mit seiner Landstrasse in die Geörgau]	szoros	Udvarhelyszék és Csíkszék (Gyergyó társszék)	Hargita m. / jud. Harghita	

	[Székaszóteteji-hágó Dánfalváról Vasiábra]	[treacătoarea veche dintre Dănești și Voșlobeni]	[der alte Pass von Dánfalva, aus der Tschik in die Geörgau]	szoros	Csikszék (Felsőik, valamint Gyergyó társzék)	Hargita m. / jud. Harghita	a csíkrákosi völgyzűkületbe pozicionálva (?)
	[székelyudvarhely-barót-hídvégi országot]	[drumul Odorheiu Secuiesc - Baraolt - Hăghig]	[Landstrasse von Oderhellen nach Fürstenberg]	országot	Udvarhelyszék, Miklósvárszék és Fehér vármegye	Hargita és Kovászna m. / jud. Harghita și Covasna	
	[székelyudvarhely-koronai országot]	[drumul Odorheiu Secuiesc - Corund]	[Landstrasse von Oderhellen nach Korond]	országot	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	
	[székelyudvarhely-nagyerdei országot]	[drumul Odorheiu Secuiesc - Pasul Vlăhija]	[Landstrasse von Oderhellen in die Tschik]	országot	Udvarhelyszék és Csikszék	Hargita m. / jud. Harghita	
	[székelyudvarhely-segesvári országot]	[drumul către Sighișoara, dinspre Odorhei]	[Landstrasse von Oderhellen nach Schässburg]	országot	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	
	[székelyudvarhelyi (bethlenfalvi loki) katonai táborhely]	[tabăra militară de la Odorhei]	[Militärlager von Oderhellen]	katonai tábor	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	

3. táblázat A bolognai vázlatmáson (BUB, FM, Ms. 54, 604.) szereplő helynevek és meg nem nevezett földrajzi objektumok

Helynév	Magyarul	Románul ma	Németül ma/régebb	Jel	Vármegye/vidék/szék stb. (1690)	Megye ma / Județul de azi	Megjegyzés
ARVNZEK	Háromszék (tájégség)	[Treiscaune]	Drei Stühle		Háromszék székely szék	Kovászna m. / jud. Covasna*	* Vámoshidpuszta, Farkasvágó és a Háromszéki-havasok egy részének kivételével
bator	Barót	Baraolt	Baroth	falú	Miklósvárszék (Háromszék társszéke)	Kovászna m. / jud. Covasna	hibás helynévmásolat
Cocul. tor.	(Nagy-)Küküllő-patak	R. Târnava Mare	Gross-Kokel-Fluss	folyó			
Cronstat	Brassó	Braşov	Kronstadt	szabad királyi város	Brassó-vidék (Distrikt Kronstadt)	Brassó m. / jud. Braşov	
GIK	Csik (tájégség)	Ciuc	Tschik		Csikszék	Hargita m. / jud. Harghita*	* néhány keleti peremvidék kivételével
IORGIE	Gyergyó (tájégség)	Giurgeu	Geörgau		Gyergyószék (Csikszék társszéke)	Hargita m. / jud. Harghita*	* néhány keleti peremvidék kivételével
Kepek	Kőpec	Căpeni		falú	Miklósvárszék (Háromszék társszéke)	Kovászna m. / jud. Covasna	hibás helynévmásolat
maros. f.	Maros folyó	R. Mureş	Mieresch-Fluss	folyó			legfelső szakasza valószínűleg a Ditró [Halaszó]-patakra pozicionálva
Olafalu	Szentegyháza[s-] és Kápolnás[oláh]falú	Vlăhiţa şi Căpâlnaş		falú	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	volt ikertelepülés, tkp. kiváltásgolt hely (hibás jelmásolat)
olt. F.	Olt folyó	R. Olt	Alt-Fluss	folyó			legfelső szakasza a Maros legfelső szakaszára, barcasági-erdővidéki szakasza pedig teljesen felrepositionálva (Tusnád–Kőpec–Hídvég–[Feketehalom?–]Fogaras „folyásirány”)

P. Bosa	Tatárhavas-hágó átjárója / Bodzaszoros	Trecătoarea Pasului Tabla Buții	Boza-Pass	határszoros	Fehér vármegye és Oláhország	Brassó és Bodza m. / jud. Braşov și Buzău	
P. Maras	Málnás[-Tusnádi]-szoros	Trecătoarea Tușnad	Tuschnader Pass	szoros	Csikszék és Fehér vármegye	Hargita és Kovászna m. / jud. Harghita și Covasna	a Mitácsi-hágóra pozicionálva
P. Mitagge	Mitácsi-hágó	Pasul Mitraci	Mitratscher Pass	szoros	Udvarhelyszék és Csikszék	Kovászna és Hargita m. / jud. Covasna și Harghita	a Barót-kövére pozicionálva
P. Nay Erdu	Nagyerdő	Pasul Vlahița	Grosser Wald	szoros	Udvarhely- és Csikszék	Hargita m. / jud. Harghita	
P. Niergies	Nyerges-tető	Pasul Nierghes		szoros	Csikszék (Alcsik és Kászton társzékék)	Hargita m. / jud. Harghita	a Tusnádi-szorosra pozicionálva
P. Oitos	Ojtozi-szoros	Trecătoarea Oituz	Oitos-Pass	határszoros	Háromszék és Moldva	Kovászna és Bákó m. / jud. Covasna și Bacău	
P. Sugia	[Putna-terői régi Sótja Sófálváról Gyergyó-csomafálvára]	[vechea trecătoare de la Ocna de Sus, cu drumul ei dinspre Odorheiu Secuiesc]	[der alte Pass von Söfalva mit seiner Landstrasse in die Geörgau]	szoros	Udvarhelyszék és Gyergyószék (Csikszék társzéké)	Hargita m. / jud. Harghita	megnevezés valószínűleg a Korond felőli, Sugó-úti feltérő alapján
P. Zepuis	Gyimesi-szoros	Trecătoarea Ghimeș-Palanca	Gimesch-Pass	határszoros	Csikszék és Moldva	Hargita és Bákó m. / jud. Harghita și Bacău	Csikszépvíznél
Sereda	Csikszereda	Miercurea-Ciuc		vásárhely?	Csikszék	Hargita m. / jud. Harghita	

Helynév	Magyarul	Románul ma	Németül ma/régebb	Jel	Vármegye/vidék/szék stb. (1690)	Megye ma / Județul de azi	Megjegyzés
St. Miklos	Gyergyószentmiklós	Gheorgheni		falu	Gyergyószék (Csíkszék társszék)	Hargita m. / jud. Harghita	
Vduarel	Székelyudvarhely	Odorheiu Secuiesc	Oderhellen	kiváltságos település (város) + falu	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	
	[barót-mitácsi-hágói országút]	[drumul Baraolt - Mitaci]	[Landstrasse von Baroth an den Mitatscher Pass]	országút	Udvarhelyszék	Kovászna m. / jud. Covasna	
	[hídvégi Olt-híd]	[podul de la Hăghig, peste Olt]	[die Fürstenberger Brücke]		Fehér vármegye és Brassó-vidék (Distrikt Kronstadt)	Kovászna és Brassó m. / jud. Covasna și Brașov	
	[Maros forrása]	[Izv. Mureșului]	[Mieresch-Quelle]	forrás	Gyergyószék (Csíkszék társszék)	Hargita m. / jud. Harghita	valószínűleg a Ditró [Halaszó]-patak forrásához pozicionálva, a Pircske-terő alá
	[Nagyerdő erdeje]	[pădurile Pasului Vlăhița]	[die Wälder um Grosser Wald]	erdőség	Udvarhelyszék és Csíkszék	Hargita m. / jud. Harghita	
	[Olt forrása]	[Izv. Oltului]	[Alt-Quelle]	forrás	Csíkszék (Felsőcsík társszék)	Hargita m. / jud. Harghita	a Maros forrásához pozicionálva
	[Székaszóteretj-i-hágó Dánfálaról Vaslábra]	[treacătoarea veche dintre Dănești și Voșlobeni]	[der alte Pass von Dánfalva, aus der Tschik in die Geörgau]	szoros	Csíkszék (Felsőcsík, valamint Gyergyó társszék)	Hargita m. / jud. Harghita	a csíkrákosi völgyszakületbe pozicionálva (?)
	[székelyudvarhely-barót-brassói országút]	[drumul Odorheiu Secuiesc - Baraolt - Brașov]	[Landstrasse von Oderhellen nach Kronstadt]	országút	Udvarhelyszék, Miklósvárszék, Fehér vármegye, Brassó-vidék (Distrikt Kronstadt)	Hargita és Kovászna (+ Brassó) m. / jud. Harghita și Covasna (+ Brașov)	

	[székelyudvarhely- korondi országút]	[drumul Oodorheiu Secuiesc - Corund]	[Landstrasse von Oderhellen nach Korund]	országút	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	
	[székelyudvarhely- nagyverdei országút]	[drumul Oodorheiu Secuiesc - Pasul Vlăhița]	[Landstrasse von Oderhellen in die Tschik]	országút	Udvarhelyszék és Csíkszék	Hargita m. / jud. Harghita	
	[székelyudvarhelyi (bethlenfalvi loki) katonai táborhely]	[tabăra militară de la Oodorheiu Secuiesc]	[Militärlager von Oderhellen (Bethlenfalva)]	katonai tábor	Udvarhelyszék	Hargita m. / jud. Harghita	
	[Törösvári-szoroson átvezető út]	[drumul ce traversează Trecătoarea Rucăr-Bran]	[Landstrasse durch dem Törtzburg-Pass]	országút	Brassó-vidék és Oláhország (Distrikt Kronstadt und Wallachei)	Brassó és Dâmbovița m. / jud. Brașov și Dâmbovița	csak elkezdett jelmásolat

1. ábra Székelyföldi és barcasági határhavasok előtere Segesvárról (Törösvár–Segesvár–Pirticske–Ojtoz trapéz), Badeni Lajos egy legkorábban 1690. október 13-i hadműveleti helyzetelemzéséhez – GLA, HFK, Bd. VI, Nr. 12. (Inv. 1347, Gl[aser-katalógus] 27.)

2. ábra Székelyföldi és barcasági határsorosok és előterük Székelyudvarhelyről (Törösvár–Felsősfalva–Piricske–Ojtoz trapéz), Badeni Lajos egy Székelyudvarhely–Hídvég(–Brassó) hadmenetének legkésőbb 1690. október 21-i tervével – GLA, HFK, Bd. VI, Nr. 11. (Inv. 1348, G[aler-Katalog] 26.)

3. ábra Székelyföldi és barcasági határszorosok előtere Székelyudvarhelyről (Törösvár–Putna-terő–Piricske–Ojtoz trapéz), a karlsruhei GLA, HFK, Bd. VI, Nr. 11. (Inv. 1348, G[il]aser-katalógus] 26. valszínűleg 1690. október 23–24-én letisztított, módosított, utólagos másolata (BUB, FM, Ms. 54, 604.; © Alma Mater Studiorum Universitã di Bologna – Biblioteca Universitaria di Bologna; a jelen egyszeri megjelenés engedélyezésével)